

Ähtärin vanhan keskusta-alueen kulttuurireitti

Tervetuloa kiertämään Ähtärin keskusta-alueen kulttuurireittiä kävellen, sauvakävellen tai pyöräillen!

Kierroksen lähtö- ja paluupaikka on Pirkanlinnan kulttuurikeskus, ja matkan varrella pääsee tutustumaan Ähtärin vanhan keskusta-alueen kulttuurikohteisiin. Reitin pituus on noin 5,5 kilometriä.

Reittiä voi myös seurata mobiilissa Sports Tracker -ohjelman kautta. Kulttuurireitti on valmistunut vuonna 2014 osana Terveyttä ja hyvinvointia matkailusta -hanketta.

Työryhmä:

Ulla Akonniemi, Heikki Hämäläinen, Jari Niskanen, Liisa Tallbacka ja Marika Viinikka.

Tulosta kulttuurireitin kartta mukaan kierrokselle. Karttoja on jaossa myös Pirkanlinnan kulttuurikeskuksessa ilmoitustaulun vieressä sijaitsevassa postilaatikossa.

1. Pirkanlinnan kulttuurikeskus

Rakennus on valmistunut vuonna 1985 ja on arkkitehti Saara Juolan suunnittelema. Tyylillisesti rakennus edustaa Ähtärin keskustan 1980-luvun modernia arkkitehtuuria. Pirkanlinnassa toimivat Ähtärin pääkirjasto ja lehtilukusali, musiikkiopisto sekä kansalaisopisto. Lisäksi täällä on kahvila, nuorisotiloja, tanssisali ja auditorio, joka toimii mm. elokuvateatterina. Ähtärintien puoleisella pihalla on ähtäriläisen kuvanveistäjä, professori Eero Hiironen ulkoilmaveistos ”Tuulen leikki”.

2. Vallihaudat

Ähtärin taistelukaivannot rakennettiin vuosina 1916–1917 ensimmäisen maailmansodan aikana. Vallihautojen rakentaminen oli osa venäläisten linnoitustöitä, joita tehtiin Pietarin puolustukseksi. Suomen alueelle tehtiin kolme kaivantoketjua, ja kerrotaan, että ne ovat laajuudeltaan maailman toiseksi suurin puolustusrakennelma Kiinan muurin jälkeen.

Taistelukaivantoja on säilynyt Ähtärissä runsaasti. Kulttuurireitin pysähdyspaikalla Yhteiskoulunmäellä vallihautoja on nähtävissä maastossa junaraiteiden suuntaisesti. Törön asuinalueen pururadalla on entisöityjä vallihautaosia. Vallihaudat ovat muinaismuistolain nojalla suojeltuja, eikä niitä saa hävittää, peittää eikä kaivaa ilman Museoviraston lupaa.

Lisätietoja

Kulttuuriympäristön palveluikkuna: www.kyppi.fi

Arkeologinen kulttuuriperintö Museoviraston sivuilla:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto>

3. Pirkanpohjan taidekeskus

Pirkanpohjan taidekeskus koostuu Sinisestä talosta, Punaisesta talosta ja veistospuistosta. Kokoelmat rakentuvat professori, kuvanveistäjä Eero Hiironen teosten sekä eurooppalaisen huipputaiteen ympärille. Taidekeskuksessa on esillä myös vaihtuvia näyttelyitä.

Sininen talo on peräisin vuodelta 1934 ja sen on suunnitellut arkkitehti Elsi Borg. Rakennus valmistui alkujaan seurakuntataloksi, mutta se toimi myös kirkkona vuosina 1935–1937 Ähtärin kolmannen kirkon palon jälkeen. Eero Hiironen osti talon 1970-luvun alussa kodikseen ja ateljeeksen, ja siitä lähtien talo on toiminut vaihtuvien näyttelyiden tilana.

Punainen talo on arkkitehti Kimmo Levannon suunnittelema. Ähtärin kaupunki rakennutti sen taidekeskukseksi vuonna 1995.

Lisätietoja

www.ahtari.fi/pirkanpohja.fi

4. Ähtärin rautatieasema

Pohjanmaan rata valmistui 1883, jolloin ensimmäinen juna höyrysi Ähtärissä kuljettaen ihmisiä.

Myllymäen ja Inhan asemat rakennettiin ensin ja avattiin heti liikenteelle. Ähtärin asemaa edelsi rautatievaihde ja -liikennepaikka nimeltään Ahlbergin vekseli (v. 1886), joka sijaitsi noin puoli kilometriä nykyistä asemarakennusta pohjoisempana. Ähtärin asema valmistui vasta vuonna 1896, tosin vuoteen 1925 sen nimi oli Ostola. Inhan aseman nimi oli aluksi Etseri.

Ähtärin asemarakennuksen väriytyksessä poikkeaa muista rataosuuden asemista ja on Oulun radan väriytyksen kaltainen: vaalea, mutta karmit ja nurkkalaudat tummemmat.

5. Puistotien asevelitalot ("Pamppukuja")

Toisen maailmansodan (1939–1945) jälkeisen jälleenrakennuskauden tyypillisimmät edustajat, puiset pientalot ovat saaneet oman tien. Talotyyppiä kutsutaan aseveli- ja rintamamiestaloksi. Maatilahallituksen tyyppiirustuksista oli useita kokoja.

Autonkuljettajat, talonmiehet, kirvesmiehet ja poliisit saivat Ähtärissä oman tontin. Kaksi poliisia asui naapuruksina – siitä lisänimi. Sattuvasti toisen poliisin nimi oli Kyttä. Putka oli Kytän taloa vastapäätä olleen talon ulkorakennuksessa. Talo on palanut ja paikalla on uusi, mutta ulkorakennus on edelleen jäljellä.

6. Talvisotaan lähdön muistomerkki

Entinen Suojan talo sijaitsi muistomerkistä nähden Itä-Ähtärintien vastakkaisella puolella, Suojankujan varrella, jossa nykyään ovat valkoiset rivitalot. Suojan taloon kokoontuivat talvisotaan (1939–1940) lähtijät Ähtäristä ja myös naapurikunnista Soinista sekä Lehtimäeltä. Muistomerkkin ovat pystyttäneet Ähtärin sotaveteraanit vuonna 1991.

KIRKON RAITTI

Ähtärin keskusta sijaitsi alkujaan kirkon läheisyydessä Hankolanmäellä, jolloin Alkulantie toimi pääväylänä. Rakennuskanta 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta raitin varrella muistuttaa vanhasta keskustasta: Ollinkulma, Alkula, Tötterman, Mimmilä, Kuntala ja apteekki. Talot ovat yksityisomistuksessa.

Ähtärin kirkonseutu on yksi paikkakunnan kuudesta valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY) luokitellusta kohteesta.

Lisätietoja

www.rky.fi

7. Ollinkulma

Rakennus on peräisin vuodelta 1865, mutta siirrettiin Töysään menevän maantien varresta nykyiselle paikalleen vuonna 1913 kunnanlääkäarin taloksi. Talossa toimi Päiväkoti Ollinkulma parikymmentä vuotta 1980-luvun lopulta vuoteen 2008 saakka. Rakennus on yksityisomistuksessa.

8. Alkula

Ähtärin kirkonseudulla sijaitsee useita 1800-luvulta peräisin olevia rakennuksia. Alkula on yksi niistä. 1800-luvun lopulla rakennetussa talossa on toiminut mm. pankki ja posti.

Rakennus on peräisin 1800–1900-lukujen vaihteesta. Nimi Alkula juontaa vuosille 1916–1948, jolloin talossa toimi Säästöpankki. Sen johtaja oli kunnan esimiehenäkin tunnettu Kaarlo Alkula. Pankkivirkailija Juho Aatto Mäkisen kulttuurihistorian harrastuksen myötä oltiin ajan hermolla. Mäkisen seitsemän kielen taito ja suomentajan työ toivat osaltaan ähtäriläisten tietoon maailmalla liikkuvat aatteet.

Ennen pankkia rakennuksessa oli Alavuden apteekin sivuapteekki ”Roosin apteekkiliike”, ja myöhemmin vielä kirkonkylän posti.

9. Töttermanin talo

Talon on rakennuttanut merikapteeni Fredrik Nikolai Tötterman asuintalokseen 1920-luvulla. Tötterman oli yksi Ähtärin Sähkö Oy:n osakkaista. Hänen jälkeensä talossa asui kenkäkauppias Sirola. Myöhemmin rakennuksessa ovat toimineet myös pilkkivalmistamo, kukka- ja kangaskaupat sekä hierojan vastaanotto. Taloa on laajennettu harjasuunnassa 1990-luvulla.

10. Mimmilä

Mimmilä on myös F. N. Töttermanin rakennuttama, todennäköisesti vuosina 1914–1915. Talossa toimi Suomen maaseudun ensimmäinen Helsingin Osakepankki, Waasan Osakepankki. Kerrotaan, että Ähtärin kirkon palon jälkeen vuonna 1935 kirkon alttaritaulu oli säilössä pankin holvissa.

Rakennuksessa on myös pidetty kansalaiskoulua, ja 1960-luvulla täällä oli ammattikoulun oppilajasuntola. Kansakoulun oppilas on ollut muun muassa Pekka Tammilehto (alias Topi Sorsakoski). Talon nimi Mimmilä johtuu siitä, että Töttermanin toisen vaimon nimi oli Mimmi.

11. Kuntala

Kuntala on vanhan pappilan hirsistä 1870-luvulla koottu kunnantupa, jossa pidettiin kuntakokoukset. Pappilan hirret ovat puolestaan peräisin jo 1740-luvulta, jolloin papin virkatalo oli perustettu.

Kuntalaan mahtuivat myös kirjasto ja kauppa, sota-aikana kansanhuollon tehtävät ohjasivat monien askeleet taloon. Rakennuksessa on toiminut aikoinaan myös lasten- ja äitiysneuvola. Talo on Mimmilän tapaan Ähtärin kaupungin omistuksessa, ja ne ovat viime vuosina olleet vuokra-asuinkäytössä.

12. Apteekkarin talo

Apteekkari Alexis Wichman rakennutti vanhan apteekin rakennukset apteekiksi ja yksityiskodikseen vuosina 1912–1914. Ensimmäisen maailmansodan aikana täältä oli lennätyhteys Pietariin. Uuden apteekin valmistuttua Ähtäriin täällä toimi verovirasto. Piharakennuksessa pestiin apteekin pulloja, myöhemmin siinä oli kukkakauppa. Talo on yksityisomistuksessa.

13. Pieni vanha hautausmaa ja vanha sakaristo

Vanhalle hautausmaalle on haudattu 1600-luvun puolivälistä lähtien ainakin 5000 vainajaa. Kuvanveistäjä Viktor Janssonin mahdollisesti suunnittelema vapaussodassa kaatuneiden muistomerkki sijaitsee Pienellä vanhalla hautausmaalla. Ähtärin ensimmäinen kirkko (saarnahuone) vuodelta 1657 ja toinen, vuosina 1753–1756 rakennettu kirkko sijaitsevat tällä paikalla. Toisen kirkon säilynyt sakaristo siirrettiin nykyiselle paikalleen kiviaidan päähän muistomerkin tieltä.

14. Viljamakasiini

Viljamakasiini on vuonna 1859 valmistunut lainajvästö, jonne talletettiin hyvinä satovuosina viljaa käytettäväksi siemen- ja syöntiviljana huonoina vuosina. Ähtärin viljamakasiinille tulikin käyttöä heti suurina nälkävuosina 1866–1868.

Makasiinin seinät on rakennettu kaksinkertaisiksi, ja välissä 60 senttimetrin rako varkauksien varalta. Rakennukseen nostettiin väkipyörän avulla viljasäkit oven yläpuolella olevasta luukusta. Yläkerrasta jyvät kaadettiin ohra- ja ruislaareihin. Makasiinin rakentaja on Herman Rämälä.

15. Kirkkoveeneet

Ähtärin monista kirkkoveeneistä ovat jäljellä vain nämä kaksi, katokseen aseteltua venettä: Ähtärinjärvellä käytössä ollut Mytkäniemen ja Ouluvedellä käytössä ollut Pusaan vene. Seinällä kartalla on kuvattuna reitit.

Kirkkoveeneet omistivat talojen muodostamat lahkot. Reitin jokaisella järvellä oli oltava eri veneet, sillä välillä olevat kannakset käveltiin.

16. Kappeli

Siunauskappeli on arkkitehti Touko Saaren suunnittelema ja valmistunut vuonna 1963. Kappelia voi käyttää vain kesäisin pieniin siunauksiin kokonsa vuoksi. Siinä ei ole lämmitystä. Kappelin alla on vainajien säilyttämistä varten kylmiötilat.

17. Ähtärin kirkko ja hautausmaa

Ähtärin nykyinen kirkko on järjestyksessään neljäs ja se valmistui vuonna 1937, kahta vuotta aiemmin palaneen kirkon paikalle. Kirkon on suunnitellut arkkitehti Bertel Liljeqvist.

Ähtärin seurakunnan toiminta alkoi Ruoveden kappelina vuonna 1651, ja seurakunta itsenäistyi vuonna 1859. Ensimmäinen saarnahuone Ähtärissä oli vuodelta 1657 ja se purettiin huonokuntoisena.

Todennäköisesti vöyryläisen Henrik Kattilin suunnittelema toinen kirkko oli vuodelta 1756, mutta se kävi ahtaaksi asukasluvun kasvaessa. Kolmannen kirkon piirsi C. E. Gustavson ja rakennusmestarina (työn valvojana) toimi kaustislainen Jaakko Kuorikoski. Kolmas kirkko paloi salaman sytyttämänä vuonna 1935. Sen rakentaminen aloitettiin vuonna 1846 ja kirkko vihittiin käyttöön kahta vuotta myöhemmin.

Lisätietoja

www.ahtarinseurakunta.fi

18. Sankarihaudat

Sankarihautaam on siunattu talvisodan (1939–1940), jatkosodan (1941–1944) ja Lapin sodan (1944–1945) sankarivainajat, joita oli Ähtärissä yhteensä 278. Tarkennettuna: sankarihautaam siunattuja vainajia on 260 ja 18 on siunattu muihin hautoihin. Muistomerkin on suunnitellut Ilmari Wirkkala.

Sisällissodan (1918) kahdesta muistomerkestä ensimmäinen sijaitsee Pienellä vanhalla hautausmaalla, jonne on siunattu vapaussodassa kaatuneet. Toinen, vakaumuksensa puolesta henkensä menettäneiden muistomerkki on Ilmari Heinosen suunnittelema ja se sijaitsee kirkon takana olevalla hautausmaa-alueella, jonne vainajat on siunattu.

Alueella on myös Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki ja muualle haudattujen muistomerkki, joille sukulaiset sytyttävät kynttilänsä juhlapyyhinä. Kolmannen kirkon muistokivi sijaitsee kirkon lähellä.

19. Ähtärin kotiseutumuseo

Ähtäri-Seuran ylläpitämä kotiseutumuseo sijaitsee Hankaveden kylässä, Hankolan päätalosta vuonna 1800 erotetulla talonosuudella. Nykyinen museon päärakennus on rakennettu todennäköisesti 1700-luvun loppupuolella. Paikalla on asunut Collin-sukua, muun muassa kaksi seurakunnan kappalaista. Rakennus on ollut asuinkäytössä, mutta toiminut myös puhelinkeskuksena (1933–1952).

Vuonna 1959 talo siirtyi Ähtäri-Seuralle, ja museo aloitti toimintansa vuotta myöhemmin. Museoalueella on alkuperäisen päärakennuksen ja tallin lisäksi muualta Ähtäristä sekä lähiseuduilta siirrettyjä rakennuksia. Viimeksi on alueelle siirretty sepän paja Moksusta. Ähtärin kotiseutumuseo on avoinna kesäaikaan ja muulloin tilauksesta.

Lisätietoja

<https://www.ahtari.fi/index.php/vapaa-aika-ja-liikunta/kulttuuritoimi/ahtari-seura-ry>